

Angelika Anna Woźniak*

Umorzenie postępowania karnego na podstawie art. 59a k.k. – zła regulacja czy stracona szansa?

Streszczenie

Przedmiotem niniejszego artykułu jest omówienie nieznaney dotąd polskiemu prawu regulacji, która była zawarta w uchylonym art. 59a k.k. Wprowadzone ustawą z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw rozwiązanie nazywano „umorzeniem restytucyjnym” lub „umorzeniem kompensacyjnym”. Opierało się ono na możliwości umorzenia postępowanie karnego w przypadku niektórych przestępstw, na wniosek pokrzywdzonego, pod warunkiem pojednania ze sprawcą, który jednocześnie naprawił powstałą wskutek przestępstwa szkodę lub zadośćuczynił wyrządzonej krzywdzie. Instytucja ta była odpowiedzią na potrzebę usprawnienia i przyspieszenia postępowania. Nadto, stanowiła wyraz przyznania pierwszeństwa woli osoby pokrzywdzonej. Jednakże, po zaledwie dziesięciomiesięcznym okresie obowiązywania, art. 59a k.k. został uchylony, co nie dało możliwości rzetelnej oceny skutków jego stosowania. Niniejsze opracowanie zawiera krótką analizę charakteru prawnego umorzenia postępowania karnego na podstawie uchylonego art. 59a k.k. oraz warunków jego stosowania. Ponadto, przedstawia dokonane zmiany w treści tego przepisu, od momentu przyjęcia przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego projektu tej regulacji do jej wejścia w życie w dniu 1 lipca 2015 r. Zaprezentowano także pożądane propozycje zmian, które należało wprowadzić, zamiast całkowitej rezygnacji z tej instytucji.

Słowa kluczowe: art. 59a k.k., konsensualizm, umorzenie

1. Wprowadzenie

Wraz z wejściem w życie w dniu 15 kwietnia 2016 r. ustawy z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw¹, zapowiadane przez obecnego Ministra Sprawiedliwości cofnięcie reformy prawa karnego dokonanej w 2015 r. stało się faktem.

Nowa procedura karna, która weszła w życie 1 lipca 2015 r., diametralnie zmieniła znany nam model i charakter postępowania karnego, wprowadzając tzw. kontrydiktoryjność. Wzorem amerykańskiego typu prowadzenia procesu, sędzia był bezstronnym arbitrem, rozsadzającym spór między stronami, na których to ciążył obowiązek dostarczania i przeprowadzania dowodów. Tylko w wyjątkowych wypadkach, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami, sąd mógł dopuścić i przeprowadzić dowód z własnej inicjatywy (art. 167 § 1 *in fine* k.p.k. w brzmieniu obowiązującym do 14 kwietnia 2016 r.). Równolegle, zasadniczo zmodyfikowano obowiązującą wcześniej politykę karną i sposób podejścia do rozstrzygania o odpowiedzialności. W odpowiedzi na potrzebę usprawnienia i przyspieszenia postępowania oraz odciążenia organów wymiaru sprawiedliwości, skłoniono się ku rozszerzeniu możliwości konsensualnych sposobów zakończenia postępowania karnego, ze szczególnym uwzględnieniem mediacji². W konsekwencji, przyjęto regulację urzeczywistniającą dotąd nieznaną naszemu prawu ideę sprawiedliwości naprawczej³. Koncepcja ta skupia się na zniwelowaniu napięć społecznych wywołanych przestępstwem – nie w drodze sankcji karnej, lecz poprzez pojednanie sprawcy z pokrzywdzonym oraz naprawienie szkody. Retrybutywny sposób rozwiązania konfliktu przez wymierzenie sprawcy kary kryminalnej ustępuje miejsca procesowi aktywizującemu obie jego strony⁴.

Odzwierciedleniem powyższych założeń było wprowadzenie do Kodeksu karnego⁵, ustawą z dnia 27 września 2013 r.⁶, nowej instytucji opisanej w art. 59a k.k., pozwalającej,

¹ Autorka jest absolwentką Wydziału Praw i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego.

² Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2016 r. poz. 437).

³ *Uzasadnianie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny i niektórych innych ustaw* (druk sejmowy nr 870), s. 2.

⁴ *Ibidem*, s. 133.

⁵ F. Ciepły, *Sprawiedliwość naprawcza wobec przestępstwa*, [w:] A. Gretkowski, D. Karbarz (red.), *Mediacja w teorii i praktyce*, Stalowa Wola 2009, s. 189-190.

⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553 ze zm.).

przy spełnieniu odpowiednich warunków, na redukcję odpowiedzialności karnej poprzez bezwarunkowe umorzenie postępowania na wniosek pokrzywdzonego⁷. Z przepisem tym wiązano całkowicie uzasadnione nadzieje, nakierowane na usprawienie wymiaru sprawiedliwości. Jednakże już na etapie prac nad jego treścią pojawiły się liczne kontrowersje, w związku z czym był on kilkakrotnie zmieniany⁸. Dotychczas obowiązujące brzmienie uchylonego art. 59a k.k. zawdzięczaliśmy ustawie z dnia 20 lutego 2015 r.⁹. Nie było ono jednak zadowalające, gdyż nie likwidowało wszystkich wątpliwości¹⁰.

Intencją dokonanego cofnięcia reformy karnej nie było całkowite odwrócenie zmian z 2015 r., lecz powrót do znanego uprzednio mieszanego, kontrydiktoryjno-inkwizycyjnego modelu postępowania. Z uwagi na obowiązującą zasadę prawdy materialnej i w celu jej najpełniejszej realizacji, jak i zwiększenia efektywności ścigania, przywrócono aktywną rolę sędziego w toku postępowania¹¹. Doszło również do uchylenia art. 59a k.k., jako stanowiącego nadmierny wyraz udziału środków o charakterze oportunistyczno-konsensualnym w sferze prawa karnego materialnego i procesowego¹². Uzasadnienie ustawy wskazuje, iż jej autorzy opowiadają się za zasadą retribucji i sprawiedliwej odpłaty za przestępstwo w ramach postępowania karnego. W ich ocenie, art. 59a k.k. umożliwiał zbyt daleko idące koncesje na rzecz sprawców przestępstw, gdyż pozwalał na uniknięcie odpowiedzialności karnej oraz jakichkolwiek innych konsekwencji złamania prawa, w przypadku restytucji pokrzywdzonemu. Co więcej, względna obligatoryjność umorzenia, warunkowana wnioskiem pokrzywdzonego, stwarzała możliwość wywierania przez zainteresowanego takim zakończeniem postępowania, niedozwolonej presji na pokrzywdzonym¹³. W związku z wprowadzoną zmianą, wnioski złożone w trybie uchylonego 59a k.k. do dnia 14 kwietnia 2016 r. będą rozstrzygnię na podstawie dotychczas obowiązujących przepisów (art. 26 usta-

⁶ Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1247 ze zm.).

⁷ R. Koper, *Warunki umorzenia postępowania karnego w trybie art. 59a k.k.*, „Ius Novum” 2014, nr 3, s. 11.

⁸ Pełnej analizy zmian omawianej regulacji dokonuje w punkcie 4.2. niniejszej rozprawy.

⁹ Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 396).

¹⁰ A. Pilch, *Umorzenie kompensacyjne w trybie art. 59a k.k. – wybrane zagadnienia*, „Palestra” 2015, nr 7-8, s. 57.

¹¹ *Uzasadnienie projekt ustawy z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 207)*, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=207> <http://bip.kprm.gov.pl/kpr/bip-rady-ministrow/projekty-ustaw-przeslan/2887,Projekty-ustaw-przeslane-do-Sejmu-RP.html> (data dostępu: 8.06.2016), s. 1-2.

¹² *Ibidem*, s. 17.

¹³ *Ibidem*, s. 18.

wy z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw).

Dokonana zmiana prawa karnego podzieliła środowisko prawnicze. Przede wszystkim zarzucano, że jest to zbyt gwałtowne posunięcie, gdyż okres od wprowadzenia poprzedniej reformy jest za krótki na dokonanie miarodajnej oceny jej wpływu¹⁴. Podkreślano, że nowej regulacji należy dać jeszcze szansę, bo przynosi dobre efekty w postaci skrócenia postępowań. Na dowód tego przedstawiano statystyki wskazujące, że w 2015 r. 71,8% spraw skierowanych do sądu zakończyło się w sposób konsensualny, podczas gdy w 2014 r. tylko 45,9% miało taki finał¹⁵. Za nie dość zrozumiałe uznano argumenty autorów zmiany, które miały przemawiać za uchyleniem art. 59a k.k. Podniesiono, że w takim stanie rzeczy bardziej adekwatna byłaby zmiana przesłanek stosowania tej instytucji¹⁶. Do dokonanych zmian, w tym uchylenia art. 59a k.k., odniósł się negatywnie również rzecznik praw obywatelskich Adam Bodnar. W swoim wystąpieniu do ministra sprawiedliwości twierdził, że argumenty przedstawione dla poparcia usunięcia omawianego przepisu są mało przekonujące, choć rozwiązania zawarte w tym przepisie mogą budzić pewne wątpliwości. W opinii rzecznika, instytucja z art. 59a k.k. mogła niewątpliwie przyczynić się do usprawnienia i skrócenia postępowania karnego. Nadto podkreślił, że postępowania karne nie sprowadza się wyłącznie do pociągnięcia sprawcy do odpowiedzialności karnej. Wręcz przeciwnie, wymierzenie kary stanowi *ultima ratio*, w wypadku braku możliwości osiągnięcia celów postępowania za pomocą mniej dotkliwych mechanizmów prawnych¹⁷. Dla ścisłości należy wskazać na głosy aprobaty dla uchylenia art. 59a k.k. Entuzjaści tej zmiany podnosili, że obowiązywanie omawianej regulacji podważało publicznoskargowy charakter przestępstw nią objętych oraz rodziło poważne zagrożenia dla osób pokrzywdzonych przestępstwem w obliczu rezygnacji

¹⁴ Zob. A. Sakowicz, *Opinia prawna na temat projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 207)*, s. 20; *Uwagi do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 207, wersja projektu z dnia 27 stycznia 2016 r.)*, s. 28, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=207> (data dostępu: 8.06.2016 r.).

¹⁵ *Wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 stycznia 2016 r. w sprawie projektu nowelizacji Kodeksu postępowania karnego*, https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Do_MS_projekt_kpk.pdf (data dostępu: 31.01.2016), s. 2.

¹⁶ *Uwagi do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 207, wersja projektu z dnia 27 stycznia 2016 r.)*, s. 28, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=207> (data dostępu: 8.06.2016 r.).

¹⁷ *Wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich do Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 stycznia 2016 r. w sprawie projektu nowelizacji Kodeksu postępowania karnego*, https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Do_MS_projekt_kpk.pdf (data dostępu: 31.01.2016), *Ibidem*, s. 20.

z zasady trafnej reakcji karnej. Zwracano również uwagę na liczne wątpliwości w płaszczyźnie stosowania tej instytucji¹⁸.

2. Prace nad wprowadzeniem instytucji z art. 59a k.k.

W pierwotnej wersji projektu ustawy nowelizującej Kodeks postępowania karnego, przedstawionej przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego¹⁹, instytucja ta została opisana w projektowanym art. 23b k.p.k. Na podstawie tego przepisu do umorzenia postępowania mogło dojść w przypadku spraw o występki zagrożony karą pozbawienia wolności do lat 3, za zgodą pokrzywdzonego i gdy nie sprzeciwiał się temu interes wymiaru sprawiedliwości. Jednocześnie, warunkiem koniecznym umorzenia było pojednanie sprawcy z pokrzywdzonym, szczególnie w wyniku mediacji, oraz naprawienie szkody wyrządzonej przez przestępstwo lub zadośćuczynienie wyrządzonej krzywdzie. Kwestia umorzenia pozostawiona była do decyzji organu procesowego, gdyż nie był on związany w przypadku spełnienia przesłanek. Negatywną przesłanką była sprzeczność umorzenia z interesem wymiaru sprawiedliwości. Warto odnotować, że w tej wersji omawiane umorzenie miało charakter warunkowy. W projektowanym przepisie art. 23b § 3 k.p.k. przewidziano możliwość podjęcia postępowania, w przypadku popełnienia przez sprawcę w okresie 2 lat od uprawomocnienia postanowienia o umorzeniu, przestępstwa umyślnego na szkodę tego samego pokrzywdzonego, za które został skazany, nie później jednak niż w ciągu 3 lat od daty prawomocnego postanowienia o umorzeniu. Z uwagi na taką ewentualność, zgodnie z zaproponowanym art. 23b § 2 k.p.k., umorzenie w postępowaniu przygotowawczym miało być możliwe dopiero po zabezpieczeniu dowodów. Projekt ten został odrzucony w wyniku negatywnego zaopiniowania w toku konsultacji społecznych²⁰.

W kolejnym projekcie, który został już przedłożony Sejmowi, regulację tę przeniesiono do Kodeksu karnego (omawianego przepisu uchylonego art. 59a k.k.), rozszerzono katalog spraw, których miała ona dotyczyć, do występków zagrożonych karą pozbawienia wolności

¹⁸ J. Zagrodnik, *Opinia Ośrodka Badań, studiów i Legislacji Krajowej Rady Radców Prawnych dotycząca projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 270)*, s. 27, 29; *Opinia Prokuratora Generalnego dotycząca projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 270)*, s. 7, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=207> (data dostępu: 8.06.2016 r.).

¹⁹ *Projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego i niektórych innych ustaw z września 2010 r.*, <http://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/4804/4805/31911/4806/dokument1503.pdf> (dostęp: 6.01.2016).

²⁰ Zob. J. Kasiński, *Konsensualne formy zakończenia postępowania w świetle zmian procedury karnej projektowanych przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego*, [w:] T. Grzegorzczak (red.), *Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa Profesora Janusza Tyłmana*, Warszawa 2011, s. 692–697.

nieprzekraczającą 5 lat, zgodę pokrzywdzonego zastąpiono koniecznością złożenia przez niego wniosku, przez co nadano jej obligatoryjny wymiar, oraz zrezygnowano z elementu probacyjnego i z przesłanki respektowania interesu wymiaru sprawiedliwości, zastępując ją wymogiem szczególnych okoliczności „nakazujących realizację celów kary”²¹.

Przyjęta przez ustawę z dnia 27 września 2013 r. redakcja uchylonego art. 59a k.k. zakładała powrót do objęcia omawianą instytucją występków zagrożonych karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 3 lat. Jednocześnie, katalog ten poszerzono o występkę przeciwko mieniu, zagrożone karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 5 lat, i występki określony w art. 157 § 1 k.k. Wprowadzono również ograniczenie podmiotowe – umorzenie to mogło dotyczyć jedynie sprawców niebędących uprzednio skazanymi za przestępstwo umyślne z użyciem przemocy. Dodatkowo, uregulowano kwestię wielości pokrzywdzonych oraz zmieniono redakcję negatywnej przesłanki dotyczącej możliwości odmowy uwzględnienia wniosku o umorzenie. W toku prac legislacyjnych omawiana regulacja utraciła również leżący u podstaw jej wprowadzenia warunek pojednania pokrzywdzonego ze sprawcą²². Błąd ten został naprawiony przez ustawę z dnia 20 lutego 2015 r., która nadała uchylonemu art. 59a k.k. dotychczasowe brzmienie.

3. Charakter prawny umorzenia postępowania na postawie art. 59a k.k.

Zgodnie z obowiązującym do dnia 14 kwietnia 2016 r. art. 59a § 1 k.k., na wniosek pokrzywdzonego umarzało się postępowanie karne, prowadzone o występki zagrożony karą nieprzekraczającą 3 lat pozbawienia wolności, a także o występki przeciwko mieniu, zagrożony karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności, jak również o występki określony w art. 157 § 1 k.k. pod warunkiem, że przed rozpoczęciem przewodu sądowego w pierwszej instancji sprawca, który nie był uprzednio skazany za przestępstwo umyślne z użyciem przemocy, pojednał się z pokrzywdzonym, w szczególności w wyniku mediacji, i naprawił szkodę lub zadośćuczynił wyrządzonej krzywdzie. W przypadku popełnienia czynu na szkodę więcej niż jednego pokrzywdzonego, warunkiem skorzystania z tej instytucji było pojednanie się, naprawienie przez sprawcę szkody oraz zadośćuczynienie za wyrządzoną krzywdę w stosunku do wszystkich pokrzywdzonych (art. 59a § 2 k.k.). W § 3 omawianego

²¹ Zob. A. Pilch, *Umorzenie postępowania w trybie projektowanego art. 59a k.k.*, PiP 2013, nr 4, s. 94–106.

²² Zob. R.A. Stefański, *Umorzenie restytucyjne – odstępstwo od zasady legalizmu*, [w:] B. Dudzik, J. Koskowski, I. Nowikowski, *Zasada legalizmu w procesie karnym*, t. 1, Lublin 2015, s. 423-440.

przepisu ustawodawca wprowadzał swoisty „wentyl bezpieczeństwa”²³, wyłączając możliwość stosowania art. 59a § 1 k.k., pod warunkiem wystąpienia szczególnej okoliczności uzasadniającej, że umorzenie postępowania byłoby sprzeczne z potrzebą realizacji celów kary.

W literaturze umorzenie na podstawie uchylonego art. 59a k.k. określane było mianem restytucyjnego²⁴ bądź kompensacyjnego²⁵. Można było się również spotkać się z nazwą „umorzenie wnioskowe”²⁶, a także „umorzenie konsensualne”²⁷.

Istotne wątpliwości budziło usytuowanie omawianej instytucji. Nie ulega wątpliwości, że regulacja zawarta w uchylonym art. 59a k.k. stanowiła podstawę umorzenia postępowania karnego, co winno przesądzać o jej procesowym charakterze²⁸. Jednakże została ona umieszczona w rozdziale VI k.k., zatytułowanym „Zasady wymiaru kary i środków karnych”, co mogło sugerować, że była wyrazem zredukowanej formy reakcji na przestępstwo²⁹. Próżno szukać wyjaśnienia takiego umiejscowienia w uzasadnieniu projektu ustawy wprowadzającej ten przepis. Zwolennicy procesowego charakteru regulacji art. 59a k.k. optowali za umiejscowieniem jej w Kodeksie postępowania karnego³⁰. Podkreślali oni, że przepis ten nie zawierał ani elementów probacyjnych bądź środków natury represyjnej, ani możliwości wznowienia postępowania, co mogłoby przemawiać za jego umieszczeniem w Kodeksie karnym³¹. Odosobnione stanowisko o prawidłowym usytuowaniu omawianej regulacji w Kodeksie karnym prezentował A. Jezusek. Słusznie stwierdzał, że uchylony art. 59a k.k. stanowił podstawę do wyłączenia możliwości przypisania odpowiedzialności karnej pomimo wypełnienia znamion przestępstwa (i w jego opinii, bardziej uzasadnione było jego umieszczenie w rozdziale dotyczącym zasad ponoszenia odpowiedzialności). Jednakże w tym przypadku – wyłącznie ścigania, w związku z zaistnieniem koniecznych warunków, nie następowało automatycznie, lecz uzależnione było od czynności procesowej pokrzywdzo-

²³ A. Jezusek, *Tzw. umorzenie konsensualne – węzłowe problemy wiążące się z wykładnią art. 59a k.k.*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2014, z. 4, s. 112.

²⁴ Ł. Chojniak, *Umorzenie restytucyjne – odpowiedź na zjawisko nadmiernej kryminalizacji i penalizacji?*, [w:] S. Pikulski, M. Romańczuk-Grądzka (red.), *Granice kryminalizacji i penalizacji*, Olsztyn 2013, s. 609.

²⁵ R. Koper, *Warunki umorzenia...*, s. 15.

²⁶ A. Lach, *Umorzenie postępowania karnego na podstawie art. 59a k.k.*, Prok.iPr. 2015, nr 1-2, s. 137.

²⁷ A. Jezusek, *Tzw. umorzenie konsensualne...*, s. 95.

²⁸ A. Lach, *Umorzenie ...*, s. 137. Odmiennie R. Koper, *Warunki umorzenia...*, s. 18.

²⁹ R.A. Stefański, *Umorzenie restytucyjne...*, s. 426.

³⁰ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 89, poz. 555 ze zm.).

³¹ A. Sakowicz, *Opinia prawna na temat projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny i niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 870)*, s. 34; S. Steinborn, *Ekspertyza praw-*

nego, w postaci złożenia stosownego wniosku³². Natomiast A. Pilch opowiadała się za nadaniem tej instytucji charakteru mieszanego – materialno-procesowego, opierając się na określonym w uchylonym art. 59a § 3 k.k. warunku oceny zasadności zastosowania tego umorzenia, z uwagi na potrzebę realizacji celów kary³³. Choć słusznym wydawał się być postulat przeniesienia regulacji uchylonego art. 59a k.k. do Kodeksu postępowania karnego, należy zgodzić się z R.A. Stefańskim, iż o charakterze tej instytucji przesądzała jej istota, wynikająca z treści samego przepisu³⁴.

Z kwestią umiejscowienia regulacji uchylonego art. 59a k.k. silnie związana była problematyka utożsamiania jej z przejawem oportunistycznego procesowego. Istotą omawianej instytucji było odstąpienie od ścigania jako niecelowego, ze względu na wolę pokrzywdzonego oraz zaspokojenie jego roszczeń. Stanowiło to wyłom od przyjętej w polskim prawie karnym zasady legalizmu, związanej z obowiązkiem wszczęcia i prowadzenia postępowania przez organy procesowe, z uwagi na zrealizowanie ustawowych znamion przestępstwa. Trudno przyznać rację ogólnie przyjętej opinii uznającej uchylony art. 59a k.k. za postać oportunistyczną³⁵, gdyż na podstawie tego przepisu organ procesowy nie decydował samodzielnie o odstąpieniu od ścigania, a jedynie wypełniał wolę pokrzywdzonego (przy spełnieniu określonych warunków), przez formalne umorzenie postępowania³⁶. Potwierdzeniem tej argumentacji był obligatoryjny charakter tej instytucji, wynikający z użycia przez ustawodawcę w treści uchylonego art. 59a k.k. zwrotu „umarza się”³⁷. Choć regulacja ta zawierała wyjątek, określający jej względną obligatoryjność i umożliwiający organom procesowym rozstrzygnięcie w przedmiocie wniosku pokrzywdzonego, to organy te nie korzystały ze swobodnego uznania w tym zakresie i związane były wymogiem potrzeby realizacji ce-

na do projektu ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 870), s. 30.

³² A. Jezusek, *Tzw. umorzenie konsensualne*, s. 101.

³³ A. Pilch, *Umorzenie kompensacyjne (art. 59a k.k.)*, [w:] W. Wróbel (red.), *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, Kraków 2015, s. 323. Z argumentem tym polemizowali S. Steinborn oraz R.A. Stefański. Wskazywali oni, „że przesłanka ta miała w dużej mierze podobne znaczenie, jak wymóg spełnienia celów postępowania (art. 2 § 1 pkt 1 k.p.k.) przewidziany w art. 335 § 1 k.p.k. w odniesieniu do skazania bez rozprawy”. Zob. S. Steinborn, *Ekspertyza prawna...*, s. 31; R.A. Stefański, *Umorzenie restytucyjne...*, s. 426.

³⁴ R.A. Stefański, *Umorzenie restytucyjne...*, s. 426.

³⁵ Tak Ł. Chojniak, W. Jasiński, *Opinia prawna dotycząca projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (sprawozdanie podkomisji stałej do spraw nowelizacji prawa karnego, druki sejmowe nr 870, 945 oraz 378)*, s. 13; A. Lach, *Ocena projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, Kodeks karny i niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 870 z 8 listopada 2012 r.)*, s. 10; R.A. Stefański, *Umorzenie restytucyjne...*, s. 427.

³⁶ M. Kurowski, *Umorzenie postępowania na podstawie art. 59a k.k.*, [w:] *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 r. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi z okazji Jego 90. urodzin*, red. T. Grzegorzczak, Warszawa 2014, s. 440.

łów kary. Zatem, uchylony art. 59a k.k. pod żadnym względem nie stanowił przejawu oportunistu³⁸.

4. Przesłanki stosowania umorzenia na podstawie art. 59a k.k.

Regulacja zawarta w uchylonym art. 59a k.k. zawierała wiele przesłanek warunkujących możliwość skorzystania z dobrodziejstwa umorzenia postępowania. Wśród nich mogliśmy wyróżnić te o charakterze merytorycznym, oraz te o charakterze formalnym³⁹. Celem takiej redakcji przepisu było niewątpliwie ograniczenie perspektywy jego stosowania do określonego katalogu przestępstw i określonych sprawców, przy jednoczesnym skutecznym zabezpieczeniu interesów pokrzywdzonego. Równocześnie nastąpiło znaczne wzmocnienie roli pokrzywdzonego poprzez uzależnienie umorzenia z uchylonego art. 59a k.k. od jego wniosku⁴⁰.

Podkreślić należy, że katalog warunków determinujących stosowanie analizowanego rodzaju umorzenia był modyfikowany w toku prac legislacyjnych, a ostateczny kształt nadała mu ustawa z dnia 20 lutego 2015 r.⁴¹.

Pierwszym z warunków umorzenia na podstawie uchylonego art. 59a k.k. było przedmiotowe ograniczenie możliwości jego zastosowania do określonego katalogu czynów. Przepis ten dotyczył niektórych występków, a ich rodzaje zostały określone w trojaki sposób, poprzez wskazanie: górnej granicy ustawowego zagrożenia karą, przedmiotu ochrony oraz konkretnego typu przestępstwa⁴². I tak, zakres przedmiotowy umorzenia postępowania na podstawie omawianej instytucji obejmował: występkę zagrożoną karą nieprzekraczającą 3 lat pozbawienia wolności, występkę przeciwko mieniu zagrożoną karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności, oraz występki określony w art. 157 § 1 k.k. (tzw. średnie uszkodzenie ciała).

Górną granicę zagrożenia karą pozbawienia wolności ustala się na podstawie treści przepisów szczególnych, niezależnie od możliwości zastosowania nadzwyczajnego obostrzenia bądź złagodzenia kary⁴³. Odwołanie się do górnej granicy zagrożenia karą pozbawienia wolności nie ograniczało stosowania analizowanego umorzenia w przypadku występ-

³⁷ A. Lach, *Umorzenie ...*, s. 147.

³⁸ A. Jezusek, *Tzw. umorzenie konsensualne...*, s. 102.

³⁹ R.A. Stefański, *Umorzenie restytucyjne...*

⁴⁰ M. Kurowski, *Umorzenie postępowania...*, s. 441.

⁴¹ R. Koper, *Warunki umorzenia...*, s. 13.

⁴² R.A. Stefański, *Umorzenie restytucyjne...*, s. 432–433.

ków o łagodniejszym zagrożeniu karą, czy to niższym zagrożeniu karą pozbawienia wolności, czy to karami „mniejszego kalibru”, tj. grzywną lub karą ograniczenia wolności⁴⁴.

Nie ulega wątpliwości, że unormowanie z uchylonego art. 59a k.k. dotyczyło tzw. drobnej przestępczości. Dodatkowo, objęto nim przestępstwa implikujące szkody materialne oraz najpełniej ucieleśniające ideę sprawiedliwości naprawczej, z którą nierozzerwalnie związana jest kwestia restytucji⁴⁵.

Odwołanie do przedmiotu ochrony, a nie do czynów zabronionych z Rozdziału XXXV k.k. „Przestępstwa przeciwko mieniu” wskazuje, iż było to kryterium faktyczne, a nie formalne. Oznaczało to możliwość umorzenia postępowania dotyczącego wszelkich przestępstw godzących w to dobro, nie tylko opisanych w Kodeksie karnym, ale też w innych ustawach⁴⁶. Jednakże, nawet taka interpretacja nie umożliwiła rozszerzenia stosowania uchylonego art. 59a k.k. na przestępstwa gospodarcze z Rozdziału XXXVI k.k. „Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu”. Należy zgodzić się z poglądem, że w przypadku tej kategorii przestępstw, kompensacyjny sposób zakończenia sprawy byłby szczególnie pożądany przez pokrzywdzonego, zainteresowanego naprawieniem szkody, a nie ukaraniem sprawcy⁴⁷. Krytycznie należy odnieść się do braku ograniczenia stosowania uchylonego art. 59a k.k. w przypadku przestępstw o charakterze chuligańskim⁴⁸.

Kolejną przesłanką ograniczającą możliwość skorzystania z omawianego umorzenia – w zakresie podmiotowym – był brak uprzedniego skazania sprawcy za umyślne przestępstwo z użyciem przemocy. Oznaczało to, że dopuszczalne było skorzystanie z uchylonego art. 59a k.k. przez sprawcę skazanego za przestępstwo nieumyślne, nawet wielokrotnie. Natomiast nie jest skazaniem warunkowe umorzenie postępowania⁴⁹. Umorzeniu na gruncie uchylonego art. 59a k.k. nie stało również na przeszkodzie uprzednie odstąpienie od wymierzenia kary, bez względu na to, czy wiązało się z orzeczeniem wobec sprawcy środka kar-

⁴³ A. Jezusek, *Tzw. umorzenie konsensualne...*, s. 105.

⁴⁴ M. Kurowski, *Umorzenie postępowania...*, s. 442.

⁴⁵ R. Koper, *Warunki umorzenia...*, s. 20.

⁴⁶ R.A. Stefański, *Umorzenie restytucyjne...*, s. 432.

⁴⁷ R. Zawłocki, *Umorzenie restytucyjne z art. 59a Kodeksu karnego – zasady stosowania i związane z nimi podstawowe problemy interpretacyjne*, MoP 2015, nr 14, s. 740.

⁴⁸ A. Pilch, *Umorzenie postępowania...*, s. 100.

⁴⁹ Uchwała Izby Karnej i Wojskowej Sądu Najwyższego z dnia 29 stycznia 1971 r., VI KZP 26/69 (OSNKW 1971, nr 3, poz. 3).

nego, czy też nie⁵⁰. W zastosowaniu tego przepisu nie stanowiło nawet przeszkody skazanie za przestępstwo umyślne z użyciem przemocy, pod warunkiem jego zatarcia⁵¹.

Tak unormowane ograniczenie podmiotowe analizowanej instytucji spotkało się z krytyką w piśmiennictwie. Słusznie wskazywano, że bezwarunkowe umorzenie postępowania na gruncie uchylonego art. 59a k.k. przewidywało mniej rygorystyczne warunki dotyczące osoby sprawcy, aniżeli art. 66 k.k. statuujący warunkowe umorzenie postępowania. W przypadku warunkowego umorzenia postępowania, przesłanką jest braku uprzedniej karalności za jakiegokolwiek przestępstwo umyślne. Co więcej, choć instytucja z uchylonego art. 59a k.k. niosła ze sobą dalej idące korzyści dla sprawcy, zawężyła warunek nieskazania do użycia przez sprawcę przemocy. Mając to na uwadze, właściwym dla spójności regulacji obu form umorzenia był postulat zmiany omawianej przesłanki na brak uprzedniego skazania za wszystkie przestępstwa umyślne, z wyłączeniem jakichkolwiek cech różnicujących⁵².

Bezspornym jest, że umorzenie opisane w uchylonym art. 59a k.k. nie było możliwe w przypadku uprzedniego skazania sprawcy za przestępstwo umyślne z użyciem przemocy, którego znamieniem było właśnie użycie przez sprawcę przemocy. Jednakże, zawarte w tym przepisie określenie „przestępstwo z użyciem przemocy” rodziło pewne wątpliwości interpretacyjne dotyczące intencji ustawodawcy, co do zakresu tej przesłanki i objęcia nią również przestępstw popełnionych z użyciem przemocy, gdy taki sposób działania sprawcy nie stanowi ich znamienia ustawowego. Należy przyznać słuszność twierdzeniom, że użyte określenie ograniczało zakres podmiotowy omawianego umorzenia do sprawców przestępstw rodzajowych, których znamieniem ustawowym jest użycie przemocy. W innym przypadku, gdyby ustawodawca chciał rozszerzyć ten katalog na przestępstwa charakteryzujące się określonym sposobem działania (w tym wypadku – użyciem przemocy), posłużyłby się określeniem „przestępstw umyślnych popełnionych z użyciem przemocy”⁵³. Pogląd ten zasługuje również na aprobatę ze względów praktycznych. Organy procesowe, których rola przy umorzeniu na podstawie uchylonego art. 59a k.k. sprowadzała się wyłącznie do formalnej kontroli spełnienia jego warunków i wydania (z zasady) postanowienia o umorzeniu postępowania, miała badać omawianą przesłankę na podstawie karty karnej sprawcy. Nato-

⁵⁰ R.A. Stefański, *Umorzenie restytucyjne...*, s. 432.

⁵¹ M. Kurowski, *Umorzenie postępowania...*, s. 446.

⁵² R. Koper, *Warunki umorzenia...*, s. 21–22.

⁵³ A. Pilch, *Umorzenie kompensacyjne (art. 59a k.k.)*, s. 327–329. Odmiennie R. A. Stefański, *Umorzenie restytucyjne...*, s. 435.

miast przyjęcie, że chodziło tu o przestępstwa popełnione z użyciem przemocy, wymagałoby dokładanej znajomości i analizy wyroku skazującego⁵⁴.

Kończąc rozważania na temat przesłanki dotyczącej osoby sprawcy, należy podkreślić, iż uchylony art. 59a k.k. odnosił się do wyroku skazującego będącego prawomocnym w chwili podejmowania decyzji o umorzeniu postępowania, a nie w momencie popełnienia występkę, którego umorzenie to miało objąć⁵⁵.

Następnym warunkiem analizowanej instytucji był wymóg pojednania się sprawcy z pokrzywdzonym, w szczególności w wyniku mediacji. Choć przesłanka ta nie wystąpiła w pierwotnie uchwalonej wersji uchylonego art. 59a k.k., stanowiła ona istotę tej regulacji i była wyrazem jej genezy. Brak jakiegokolwiek porozumienia między sprawcą, a pokrzywdzonym, choć praktycznie niweczy możliwość kompensacji, byłby zaprzeczeniem realizacji idei sprawiedliwości naprawczej, leżącej u podstaw omawianej regulacji⁵⁶.

Ustawodawca w uchylonym art. 59a k.k. nie wprowadził żadnych wymogów co do treści czy formy pojednania, pozostawiając to do decyzji stron sporu. Jednakże wskazywał on na możliwość skorzystania ze sformalizowanego sposobu porozumienia w drodze mediacji, choć przeprowadzenie jej nie było warunkiem koniecznym, umożliwiającym skorzystanie z tego typu umorzenia postępowania⁵⁷. Analizowana instytucja była naturalną konsekwencją pozytywnie przeprowadzonej mediacji. Związana z nią możliwość usprawnienia postępowania miała skłonić prokuratorów i sędziów do kierowania spraw do postępowania mediacyjnego⁵⁸. W przypadku skorzystania z instytucji mediacji, treść i warunki pojednania znajdowały odzwierciedlenie w protokole z jej przeprowadzenia. Jednocześnie, udział profesjonalnego mediatora miał skłaniać strony konfliktu do osiągnięcia porozumienia oraz miała zabezpieczać ich prawa w toku negocjacji. Wydaje się, że taki sposób pojednania pomiędzy sprawcą, a pokrzywdzonym był najpełniejszym sposobem zabezpieczenia interesów obu stron⁵⁹.

⁵⁴ R. Zawłocki, *Umorzenie restytucyjne...*, s. 741.

⁵⁵ A. Lach, *Umorzenie ...*, s. 140.

⁵⁶ R. Koper, *Warunki umorzenia...*, s. 16-17. Na gruncie pierwotnego uregulowania wypracował on pogląd, iż do porozumienia mogło dojść w formie dorozumianej, w sposób świadczący o jego rzeczywistym osiągnięciu (tj. restytucji). Odmiennie R.A. Stefański, *Umorzenie restytucyjne...*, s. 430-431.

⁵⁷ *Uzasadnianie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny i niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 870)*, s. 134.

⁵⁸ S. Steinborn, *Ekspertyza prawna...*, s. 30.

⁵⁹ A. Pilch, *Umorzenie kompensacyjne (art. 59a k.k.)*, s. 335.

Natomiast, w przypadku wyboru innego sposobu osiągnięcia pojednania słusznym wydawał się być postulat, aby treść porozumienia została sporządzana na piśmie oraz potwierdzona podpisami obu stron⁶⁰. Choć pojednanie sprawcy z pokrzywdzonym mogło być wypracowane przez ich pełnomocników, to sam akt pojednania, co wynika z jego charakteru, miał być osobisty⁶¹.

Biorąc pod uwagę, formułowane przez środowisko prawnicze obawy związane z dopełnieniem tej przesłanki pod przymusem, groźbą lub w inny niedobrowolny sposób, zgodzić się należy, że najlepszym rozwiązaniem byłoby odbieranie od stron oświadczenia o pojednaniu i warunkach, na jakich do niego doszło, przez organ uprawniony do rozpoznania wniosku o umorzenie⁶².

Konsekwencją pojednania pokrzywdzonego ze sprawcą miała być kompensacja, polegająca na naprawieniu szkody lub zadośćuczynieniu za doznaną krzywdę, co stanowiło kolejną przesłankę umorzenia z uchylonego art. 59a k.k.⁶³. Chodziło o naprawienie szkód spowodowanych przestępstwem, zarówno w zakresie wyrównania strat majątkowych, jak i uszczerbku o charakterze niematerialnym⁶⁴. Oznaczało to, że kompensacja na podstawie uchylonego art. 59a k.k. mogła przyjąć dwie formy, które mogły wystąpić łącznie lub rozłącznie⁶⁵. Zgodnie z literalną wykładnią uchylonego art. 59a § 1 k.k., do pojednania i kompensacji musiało dojść do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego w pierwszej instancji (art. 59a § 1 *in principio* k.k.). Zatem, granica czasowa była określona przez czynność procesową polegającą na zwięzłym przedstawieniu przez oskarżyciela zarzutów oskarżenia (art. 385 § 1 k.p.k.)⁶⁶.

Omawiany warunek implikował konieczność powstania po stronie pokrzywdzonego szkody. Prowadziło to do przyjęcia nieakceptowalnego założenia, iż bardziej korzystne było dokonanie przestępstwa, w przypadku którego, po spełnieniu pozostałych przesłanek, możliwe było skorzystanie z omawianej instytucji, aniżeli tylko jego usiłowanie. W przypadku tej formy stadialnej nie dochodziło do wyrządzenia szkody, *ergo* nie mogło dojść do jej kompensacji. Sprawca nie mógł wówczas uniknąć odpowiedzialności karnej na podstawie

⁶⁰ R. Zawłocki, *Umorzenie restytucyjne...*, s. 743.

⁶¹ *Ibidem*. Odmiennie A. Pilch, *Umorzenie kompensacyjne (art. 59a k.k.)*, s. 334-335.

⁶² A. Pilch, *Umorzenie kompensacyjne (art. 59a k.k.)*, s. 335.

⁶³ *Ibidem*, s. 334.

⁶⁴ R.A. Stefański, *Umorzenie restytucyjne...*, s. 428.

⁶⁵ R. Zawłocki, *Umorzenie restytucyjne...*, s. 743.

⁶⁶ A. Jezusek, *Tzw. umorzenie konsensualne...*, s. 113.

uchylonego art. 59a k.k., a nawet mógł być ukarany w granicach ustawowego zagrożenia jak za dokonanie.

W omawianym przepisie nie zostało określone, czy warunek kompensacji dotyczył naprawienia szkody w całości, czy w części. Literalna wykładnia uchylonego art. 59a k.k. skłaniała do opowiedzenia się za obowiązkiem całkowitego naprawienia wyrządzonej przestępstwem szkody. Tymczasem, biorąc pod uwagę genezę tego przepisu oraz uprzywilejowanie woli pokrzywdzonego, można było przyjąć częściową kompensację, jeżeli w odczuciu pokrzywdzonego jego roszczenia tak zostały zaspokojone. Wobec tego, wymóg kompensacji w całości należało rozumieć jako spełnienie przez sprawcę świadczeń w zakresie, w jakim pokrzywdzony uznał jej za wyczerpujące jego żądanie⁶⁷. Należy również zauważyć, że gdyby intencją ustawodawcy był wymóg całkowitej kompensacji, to wskazałby to wprost w przepisie, tak jak ma to miejsce m.in. w art. 295 § 1 k.k.⁶⁸.

W piśmiennictwie nie było sporu co do kwestii, że zgodnie z treścią uchylonego art. 59a k.k. irrelevantne było uzgodnienie przez sprawcę i pokrzywdzonego sposobu kompensacji, bądź same starania sprawcy podjęte w celu naprawienia wyrządzonej przestępstwem szkody. Ustawodawca wskazał w nim *expressis verbis* uzależnienie możliwości umorzenia postępowania od naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę. W związku z tym nie mogło być mowy o uzgodnieniu ratalnego sposobu restytucji⁶⁹. Taka koncepcja stanowiła w najwyższym stopniu realizację założeń omawianej instytucji, związanych z urzeczywistnieniem idei sprawiedliwości naprawczej oraz ochrony interesów pokrzywdzonego. Powyższe nie mogłoby zostać osiągnięte w przypadku zastąpienia warunku realnego naprawienia szkody jedynie przez zobowiązanie do niego⁷⁰. Mając to na uwadze, celem najpełniejszej realizacji założeń umorzenia z uchylonego art. 59a k.k., konieczne było przyznanie organom procesowym stosującym go możliwości zbadania, czy rzeczywiście doszło do restytucji, choć nie wynikało to wprost z tego przepisu⁷¹.

Jednocześnie w doktrynie podnoszono, iż uzależnienie możliwości umorzenia postępowania od faktycznego naprawienia szkody kreuje niebezpieczną instytucję swoistego wykupienia się od odpowiedzialności karnej. Wskazywano, że w praktyce może się ona okazać dostępna jedynie dla najzamożniejszych, dysponujących w odpowiednim czasie i na

⁶⁷ *Ibidem*, s. 112.

⁶⁸ R. Zawłocki, *Umorzenie restytucyjne...*, s. 743. Odmiennie R. A. Stefański, *Umorzenie restytucyjne...*, s. 429.

⁶⁹ M. Kurowski, *Umorzenie postępowania...*, s. 442.

⁷⁰ Ł. Chojniak, W. Jasiński, *Opinia prawna...*, s. 15.

odpowiednim etapie postępowania wystarczającymi środkami finansowymi⁷². Choć możliwość skorzystania przez sprawcę z dobrodziejstwa uchylenia się od odpowiedzialności karnej powinna być obciążona pewnymi warunkami, to nie może być mowy o różnicowaniu sprawców ze względu na ich aktualne możliwości finansowe, co w konsekwencji prowadziłoby do załamania konstytucyjnej zasady równości wobec prawa⁷³. Niektórzy autorzy upatrywali wyjścia z tego impasu poprzez wprowadzenie możliwości zawieszenia postępowania w sprawie, do czasu zgromadzenia przez sprawcę wystarczających środków finansowych na naprawienie szkody wyrządzonej pokrzywdzonemu przestępstwem⁷⁴.

Wątpliwości związane z wielością pokrzywdzonych rozwiewał § 2 uchylonego art. 59a k.k. W takiej sytuacji warunkiem omawianego umorzenia było pojednanie się i naprawienie szkody przez sprawcę lub zadośćuczynienie krzywdzie wobec wszystkich pokrzywdzonych⁷⁵. Natomiast nie wprowadzono analogicznego uregulowania co do wielości sprawców. Wobec tego przyjmowano, że kompensacja dokonana przez jednego ze sprawców spełnia wymagany ustawą warunek. Niemniej jednak, każdy ze sprawców winien był się z pokrzywdzonym osobiście pojednać, bez względu na to, czy partycypował w naprawieniu szkody⁷⁶.

Kolejna przesłanka zastosowania umorzenia z uchylonego art. 59a k.k. miała charakter formalny i było to złożenie wniosku przez pokrzywdzonego⁷⁷. Przesłanka ta najpełniej wyrażała umocnienie roli pokrzywdzonego w postępowaniu karnym. Jak słusznie wskazano w uzasadnieniu projektu ustawy wprowadzającej omawianą regulację, decyzję o dalszym prowadzeniu postępowania pozostawiono pokrzywdzonemu, który nierzadko nie był zainteresowany jego dalszym prowadzeniem, tym bardziej w przypadku zakończenia sporu i zaspokojenia roszczeń przez sprawcę⁷⁸.

⁷¹ R.A. Stefański, *Umorzenie restytucyjne...*, s. 430.

⁷² A. Pilch, *Umorzenie postępowania ...*, s. 102-103.

⁷³ R. Koper, *Warunki umorzenia...*, s. 17.

⁷⁴ *Ibidem*, s. 18.

⁷⁵ A. Pilch, *Umorzenie kompensacyjne (art. 59a k.k.)*, s. 334.

⁷⁶ R. Zawłocki, *Umorzenie restytucyjne...*, s. 744.

⁷⁷ Warunek ten zastąpił pierwotnie zakładaną przesłankę „zgody pokrzywdzonego”. Wówczas inicjatywa zastosowania uchylonego art. 59a k.k. leżała po stronie organów procesowych. Autorzy pozytywnie oceniali tę zmianę wskazując, iż pozwalała w wyższym stopniu zabezpieczyć pokrzywdzonego przed traktowaniem tego uprawnienia w kategorii nieuświadomionego przymusu, choć nie wykluczała ona zupełnie niebezpieczeństwa wywierania nacisku ze strony sprawcy lub organów procesowych. Zob. R. Koper, *Warunki umorzenia...*, s. 22.

⁷⁸ *Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny i niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 870)*, s. 134. W toku prac legislacyjnych rozwiązanie to spotkało się zarówno z krytyką (zob. A. Sakowicz, *Opinia prawna na temat projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny i niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 870)*, s. 34) jako

Bez wniosku pokrzywdzonego nie było możliwe podjęcie przez organ decyzji o umorzeniu na zasadach określonych w uchylonym art. 59a k.k.⁷⁹, a złożenie takiego wniosku bez spełnienia choćby jednej z omówionych przesłanek czyniło go całkowicie bezskutecznym⁸⁰. Należy podkreślić, że omawiana regulacja nie zobowiązywała pokrzywdzonego do złożenia przedmiotowego wniosku w przypadku wypełnienia wszystkich przesłanek. Brak złożenia wniosku w takiej sytuacji nie był usankcjonowany, a obowiązek jego złożenie miał jedynie charakter zobowiązania moralnego. W takim stanie rzeczy, niebezpieczeństwo nierzetelnego zachowania pokrzywdzonego mogło prowadzić do rezygnacji przez sprawcę z próby pojednania i kompensacji, co niweczyło koncepcję stosowania uchylonego art. 59a k.k.

Literalne brzmienie uchylonego art. 59a k.k. wykluczało możliwość skorzystania z omawianej instytucji przez sprawców tzw. przestępstw „bez ofiar”, których czyn skierowany był przeciw dobru prawnemu o charakterze ponadindywidualnym (np. przestępstw przeciwko wiarygodności dokumentów) lub przestępstw, przy których nie można było zidentyfikować osoby pokrzywdzonego⁸¹.

Jako że ustawodawca nie wymagał zachowania jakiejś szczególnej formy omawianego wniosku, mógł on, zgodnie z treścią art. 116 k.p.k., zostać złożony w formie pisemnej lub ustnie do protokołu⁸². Ponieważ stanowił on w istocie wniosek o umorzenie postępowania na podstawie uchylonego art. 59a k.k., miał zawierać oświadczenie co do spełnienia wszystkich przesłanek analizowanej instytucji oraz sprecyzowanie żądania, przez określenie przedmiotu umorzenia (tj. określenie sprawy, której dotyczy)⁸³.

W związku z brakiem szczególnego uregulowania w przedmiocie wymogu wniosku, w przypadku wielości pokrzywdzonych (uchylony art. 59a § 2 k.k.) słusznie przyjmowano konieczność jego uzyskania od wszystkich ujawnionych w sprawie pokrzywdzonych⁸⁴. Wa-

prowadzące do naruszenia konstytucyjnej zasady, że wymiar sprawiedliwości sprawowany jest przez sądy, jak i z aprobatą (zob. S. Steinborn, *Ekspertyza prawna...*, s. 30), uniemożliwiają umorzenie postępowania wbrew woli pokrzywdzonego.

⁷⁹ R.A. Stefański, *Umorzenie restytucyjne...*, s. 430.

⁸⁰ R. Zawłocki, *Umorzenie restytucyjne...*, s. 744.

⁸¹ A. Pilch, *Umorzenie kompensacyjne (art. 59a k.k.)*, s. 337. Na etapie opiniowania projektu ustawy wskazywano jeszcze jedną niedoskonałość takiego rozwiązania, polegającą na uniemożliwieniu skorzystania z omawianego umorzenia w przypadku, w którym choć jest ono możliwe i zasadne, pokrzywdzony z jakichkolwiek powodów nie składa takiego wniosku. Zob. Ł. Chojniak, W. Jasiński, *Opinia prawna...*, s. 14.

⁸² A. Lach, *Umorzenie ...*, s. 143.

⁸³ R. Zawłocki, *Umorzenie restytucyjne...*, 744. Odwołując się do tych wymagań, autor negował, z praktycznego punktu widzenia, możliwość złożenia wniosku w formie ustnej.

⁸⁴ M. Kurowski, *Umorzenie postępowania...*, s. 447. Odmiennie A. Jezusek. Wskazywał on, iż w przypadku wielości pokrzywdzonych, uchylony art. 59a § 2 wyraźnie statuował jedynie wymóg kompensacji wobec wszystkich pokrzywdzonych, natomiast nie mówi nic o konieczności złożenia przez nich wszystkich wniosku.

runek ten uważano za spełniony w przypadku podpisania wniosku przez wszystkich pokrzywdzonych⁸⁵, lub gdy z jego treści jednoznacznie wynikało, iż choć został złożony przez jednego z nich, stało się tak za zgodą i w porozumieniu z pozostałymi⁸⁶. Brak zgody chociażby jednego z wielu pokrzywdzonych uniemożliwiał skorzystanie z umorzenia na podstawie uchylonego art. 59a k.k.⁸⁷.

Nic nie stało również na przeszkodzie cofnięciu omawianego wniosku. Skoro ustawodawca nie odniósł się do tej kwestii w przepisie statuującym umorzenie, zgodnie z wykładnią systemową należało przyjąć, że pozostawił tę kwestię do decyzji dysponenta wnioskiem. W przeciwnym razie, podobnie jak ma to miejsce w art. 12 § 3 k.p.k., przepis wprost wskazywałby wyłączenie takiej możliwości. Skuteczne cofnięcie wniosku mogło zatem nastąpić przed uprawomocnieniem się decyzji o umorzeniu na podstawie uchylonego art. 59a k.k.⁸⁸.

Wydaje się, że omawiana regulacja nie ograniczała czasowo możliwości skorzystania przez pokrzywdzonego z uprawnienia do złożenia wniosku o umorzenie postępowania. Zgodnie z literalną wykładnią uchylonego art. 59a § 1 k.k., granica rozpoczęcia przewodu sądowego odnosiła się do warunku pojednania i kompensacji. Przyjęto więc, że złożenie wniosku było możliwe do czasu prawomocnego rozstrzygnięcia kwestii odpowiedzialności karnej, choć z uwagi na postulat usprawnienia postępowania wniosek powinien być złożony na jak najwcześniejszym jego etapie, o ile zostały spełnione wszystkie wymagane warunki⁸⁹. Ustawodawca nie określił również początku biegu tego terminu, co nastroczało wiele problemów interpretacyjnych. Bezsprzeczne było, że skoro nie zastrzeżono możliwość rozpoznania tego wniosku na etapie postępowania sądowego, możliwe było jego złożenie już w postępowaniu przygotowawczym. Ku takiej konstatacji skłaniały również założenia omawianego umorzenia przedstawione w uzasadnieniu projektu ustawy go wprowadzającej, jak i treść uchylonego art. 23b k.p.k. W związku z tym, pojawiała się pytanie, czy wniosek taki może być złożony w fazie *in rem* postępowania? Zauważono, że użycie w uchylonym art.

Oznaczało to, że wystarczający był wniosek jednego z nich. Niemniej jednak sprzeciw któregokolwiek z pozostałych mógł stanowić szczególną okoliczność odstąpienia przez organ od umorzenia z uwagi na potrzebę realizacji celów kary. Zob. A. Jezusek, *Tzw. umorzenie konsensualne...*, s. 115–116.

⁸⁵ R. Zawłocki, *Umorzenie restytucyjne...*, s. 744.

⁸⁶ A. Pilch, *Umorzenie kompensacyjne (art. 59a k.k.)*, s. 338.

⁸⁷ *Ibidem*.

⁸⁸ *Ibidem*, s. 339.

⁸⁹ A. Jezusek, *Tzw. umorzenie konsensualne...*, s. 114–115. Odmienne A. Lach, który uważał, że ograniczenie czasowe z uchylonego art. 59a § 1 k.k. odnosiło się właśnie do kwestii złożenia wniosku i miało charakter prekluzyjny – jego wpływ powodował, że złożenie wniosku stawało się bezskuteczne. Zob. A. Lach, *Umorzenie...*, s. 143.

59a k.k. określenia „sprawca”, a nie „oskarżony”, mogło prowadzić do przyjęcia możliwości złożenia wniosku o umorzenie jeszcze przed przedstawieniem komukolwiek zarzutów⁹⁰. Jednakże konieczność ustalenia warunków osobistych sprawcy, umożliwiających skorzystanie z omawianej instytucji, wskazuje, że mógł być on złożony dopiero w fazie *in personam*⁹¹.

Organem procesowymi właściwymi do rozstrzygnięcia w przedmiocie wniosku, o którym mowa w uchylonym art. 59a § 1 k.k., był prokurator, a w przypadku wniesienia już aktu oskarżenia – sąd. Kompetencje te określał uchylony art. 23b § 1 k.p.k., którego treść korespondowała z założeniami ustawodawcy wyrażonymi w uzasadnieniu projektu ustawy wprowadzającej uchylony art. 59a k.k.⁹².

5. *Potrzeba realizacji celów kary jako okoliczność wyłączająca możliwość umorzenia postępowania na podstawie art. 59a k.k.*

Użycie przez ustawodawcę w treści uchylonego art. 59a § 1 k.k. kategorię nakażu „umarza się” uzasadniało przyjęcie obligatoryjnego charakteru analizowanej podstawy umorzenia. Oznaczało to, że w przypadku stwierdzenia przez organ procesowy wypełnienia wszystkich przesłanek tej instytucji, był on zobowiązany do wydania postanowienia o umorzeniu⁹³. Rozwiązanie to było krytykowane już na etapie prac legislacyjnych⁹⁴, gdyż sprowadzało udział organu procesowego jedynie do swoistego, formalnego zadekretowania porozumienia między sprawcą i pokrzywdzonym⁹⁵.

Przeciwnicy koncepcji⁹⁶ związania organu procesowego wnioskiem pokrzywdzonego wskazywali, iż doznawała ona przełamania ze względu na treść uchylonego art. 59a § 3 k.k.,

⁹⁰ A. Lach, *Umorzenie...*, s. 143.

⁹¹ R.A. Stefański, *Umorzenie restytucyjne...*, s. 439. Przeciwny pogląd prezentuje A. Pilch wskazując, iż brakuje jakichkolwiek podstaw do ograniczania aktywności pokrzywdzonego, uzależniając ją od stopnia zaawansowania prowadzonego postępowania. Zob. A. Pilch, *Umorzenie kompensacyjne (art. 59a k.k.)*, s. 338.

⁹² *Uzasadnianie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny i niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 870)*, s. 133.

⁹³ R. Zawłocki, *Umorzenie restytucyjne...*, s. 745.

⁹⁴ A. Lach, *Ocena ...*, s. 10; A. Sakowicz, *Opinia prawna na temat projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny i niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 870)*, s. 33.

⁹⁵ R. Zawłocki, *Umorzenie restytucyjne...*, s. 744.

⁹⁶ Dla porządku warto wskazać, że w toku prac legislacyjnych podnoszono zarzut sprzeczności między treścią projektowanego przepisu, a jego uzasadnieniem, co powinno w rozważanej sprawie prowadzić do przyznania prymatu woli ustawodawcy wyrażonej w uzasadnieniu projektu zmian. Zob. A. Sakowicz, *Opinia prawna na temat projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny i niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 870)*, s. 32–33. Jednakże, nie zauważono, że rozbieżność ta wynikała z wielokrotnej zmiany założeń omawianej regulacji i zastąpienia warunku zgody z projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego i niektórych innych ustaw z września 2010 r. wnioskiem pokrzywdzonego, co nie znalazło odzwierciedlenia w uzasadnieniu projektu ustawy wprowadzającej omawianą regulację.

umożliwiającego odstąpienie od umorzenia postępowania, jeśli zachodziła szczególna okoliczność uzasadniająca sprzeczność umorzenia z potrzebą realizacji celów kary. Prowadziło to do wyprowadzenia z całości omawianej regulacji generalnego domniemania braku potrzeby realizacji celów kary w przypadku spełnienia wszystkich warunków z uchylonego art. 59a k.k.⁹⁷.

Ogólna redakcja uchylonego art. 59a § 3 k.k., pozwalała na szeroką interpretację szczególnych okoliczności o charakterze przedmiotowo-podmiotowym uzasadniających odstąpienie od umorzenia. Wskazywała ona jednak na konieczność odwołania się do realizacji celów kary⁹⁸. Ustawodawca określił je w art. 53 § 1 k.k., przy czym doktryna wyróżnia trojaki cele kary: prewencji ogólnej – oddziałującej na społeczeństwo w celu kształtowania jego świadomości prawnej, prewencji szczególnej – mającej za zadanie wpłynięcie na sprawcę i ukształtowanie jego pozytywnej postawy społecznej, resocjalizację i odstraszenie od popełniania przestępstw w przyszłości, a także – cel kompensacyjny⁹⁹. Nie ulega wątpliwości, iż analizowana instytucja przyznawała prymat temu ostatniemu¹⁰⁰, najpełniej go realizując.

Na podstawie uchylonego art. 59a § 3 k.k. miało dojść do zderzenia oddziaływania tych celów w kontekście konkretnego stanu faktycznego, co prowadziło do rozważenia, czy umorzenie nie spowoduje nadmiernego osłabienia któregoś z nich. Słusznie podkreślano, że próba ta miała uchronić przed wytworzeniem się w świadomości sprawców oraz w społeczności przekonania o łatwym uniknięciu kary, a nawet pewnego rodzaju bezkarności w przypadku niektórych kategorii przestępstw¹⁰¹. Umorzenie postępowania miało być możliwe jedynie w przypadku zdezaktualizowania się potrzeby realizacji celów kary, na skutek pojednania z pokrzywdzonym i dokonania kompensacji¹⁰². Jakkolwiek, zgodnie z intencją ustawodawcy wyrażoną w uzasadnieniu projektu ustawy wprowadzającej omawianą instytucję, nieuwzględnienie wniosku o umorzenie miało być wyjątkiem i następować w szcze-

⁹⁷ A. Jezusek, *Tzw. umorzenie konsensualne...*, s. 116.

⁹⁸ A. Lach, *Umorzenie ...*, s. 141.

⁹⁹ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2010, s. 416–417.

¹⁰⁰ Bezsprzecznym jest, że warunek naprawienia szkody/ zadośćuczynienia krzywdy, będący jednym z koniecznych do umorzenia postępowania na podstawie uchylonego art. 59a k.k., stanowił pewną dolegliwość (choćby tylko finansową) wobec sprawcy i miał charakter wychowawczy. Zob. A. Jezusek, *Tzw. umorzenie konsensualne...*, s. 116.

¹⁰¹ R. Koper, *Warunki umorzenia...*, s. 23.

¹⁰² A. Pilch, *Umorzenie kompensacyjne (art. 59a k.k.)*, s. 340.

gólnie uzasadnionych wypadkach¹⁰³. Przykładem takich wyjątkowych wypadków mogło być m.in.: zaspokojenie roszczeń wynikających tylko z jednego rodzaju wyrządzonej występkiem szkody, sprzeciw niektórym pokrzywdzonym wobec umorzenia postępowania, niewystarczająca realizacja celu kary z zakresu prewencji indywidualnej w postaci kompensacji, z uwagi na niewielką jej dolegliwość czy duże prawdopodobieństwo powrotu do przestępstwa lub konieczność realizacji celu kary z zakresu prewencji ogólnej, z uwagi na ponad typową społeczną szkodliwość popełnionego czynu¹⁰⁴.

W piśmiennictwie zasadnie poddawano krytyce redakcję uchylonego art. 59a § 3 k.k., powołując się na jego niejasność oraz wewnętrzną sprzeczność, gdyż umorzenie postępowania i łączący się z nim brak sankcji wykluczają realizację celu kary, jakim jest prawno-karna reakcja na przestępstwo¹⁰⁵. Tymczasem przepis ten umożliwił organom procesowym kontestowanie zasadności umorzenia postępowania na jego podstawie¹⁰⁶.

6. Podsumowanie

Nie ulega wątpliwości, że każde naruszenie obowiązującego prawa i dopuszczenie się przestępstwa winny pociągać za sobą skuteczną dolegliwość w postaci odpowiedniej kary. Dotychczas najpopularniejszym środkiem reakcji karnej na drobne przestępstwa było wymierzanie kary pozbawienia wolności, z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Nie można również zapominać o szerokim stosowaniu art. 335 k.p.k., umożliwiającym orzeczenie kary bądź środka karnego uzgodnionego z oskarżonym.

Mając na uwadze postulat wzmocnienia roli pokrzywdzonego, katalog konsensualnych form zakończenia postępowania karnego poszerzono o nową regulację zawartą w uchylonym art. 59a k.k. Instytucję tę zasadniczo należało ocenić pozytywnie. Stanowiła ona najpełniejszy przejaw idei sprawiedliwości naprawczej, dążącej do rozwiązywania konfliktów społecznych wywołanych przestępstwem w drodze porozumienia i kompensacji. Słuszną wydaje się być koncepcja przyznania prymatu woli pokrzywdzonego oraz odejścia od wy-

¹⁰³ *Uzasadnianie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny i niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 870)*, s. 134.

¹⁰⁴ A. Jezusek, *Tzw. umorzenie konsensualne...*, s. 117.

¹⁰⁵ Ł. Chojniak, *Umorzenie restytucyjne...*, s. 134.

¹⁰⁶ R. A. Stefański, *Umorzenie restytucyjne...*, s. 436. Autor postulował zastąpienie warunku z uchylonego art. 59a § 3 k.k. przesłanką interesu wymiaru sprawiedliwości, jaka była w pierwotnej wersji tej instytucji art. 23b § 1 k.p.k. z projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego i niektórych innych ustaw z września 2010 r. Natomiast, R. Zawłocki proponował wykreślenie tego przepisu i wprowadzenie wymogu badania przez organ procesowy rzeczywistej i właściwej realizacji pojednania i kompensacji. Zob. R. Zawłocki, *Umorzenie restytucyjne...*, s. 745.

łącznej kompetencji państwa w załatwianiu niektórych, nieznaczących konfliktów prawno-karnych między obywatelami, w szczególności tych pociągających za sobą szkody materialne. Podkreślić należy również możliwe praktyczne znaczenie tej regulacji, prowadzącej do usprawnienia i przyspieszenia postępowań oraz znacznego odciążenia organów procesowych.

Istotą tej instytucji było bezwarunkowe umorzenie postępowania w sytuacji pojednania sprawcy z pokrzywdzonym i naprawienia powstałej w wyniku przestępstwa szkody, bądź zadośćuczynienia wyrządzonej krzywdzie. Postanowienie o umorzeniu było wydawane na wniosek pokrzywdzonego i wpływało jedynie na sytuację procesową sprawcy, nie regulując jego sytuacji prawnej poza procesem. Nie wiązało się ono z żadnymi negatywnymi dla sprawcy konsekwencjami, czy to w postaci sankcji karnej, czy w postaci środków probacyjnych lub zakazów i nakazów. Fakt umorzenia postępowania na podstawie uchylonego art. 59a k.k. nie był ujawniany w Krajowym Rejestrze Karnym i nie wpływał na karalność jego beneficjenta.

Główną zaletą omawianego przepisu było zabezpieczenie interesu pokrzywdzonego przestępstwem poprzez uzależnienie możliwości umorzenia od całkowitego, zaspokajającego żądania pokrzywdzonego oraz uprzedniego naprawienia uszczerbku wynikającego z czynu niedozwolonego, zarówno o charakterze materialnym, jak i niematerialnym. W konsekwencji, omawiana instytucja pozwalała uniknąć długotrwałych procesów.

Przekazanie części kompetencji państwa w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości stronom sporu miało też swoje wady. W zamian za zapłacenie pokrzywdzonemu żądanej przez niego kwoty pieniędzy, sprawca uwalniał się od odpowiedzialności karnej. Rodziło to uzasadnione obawy, że omówiona regulacja wprowadzała możliwość kupowania sprawiedliwości. Wiązało się to również z poważnymi zagrożeniami dotyczącymi możliwości nadużyć, zarówno po stronie sprawcy, jak i pokrzywdzonego. Sprawca mógł składać pokrzywdzonemu „propozycje nie do odrzucenia” i naciskać na niego, aby złożył stosowny wniosek, stosując groźbę, przymus lub inne niedozwolone metody. Natomiast pokrzywdzony mógł uzależniać złożenie wniosku od odpowiednio wysokiej rekompensaty.

Jednakże, jak pokazała praktyka, obawy związane z możliwością kupowania sprawiedliwości, okazały się nieuzasadnione. Z badań dokonanych przez studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego prowadzonych pod kierunkiem prof. dr. hab. P. Kardasa, przeprowadzonych we wszystkich apelacjach, w zakresie stosowania omawianej instytucji, od momentu jej

wejścia w życie do momentu jej uchylenia, wynika, że w przeanalizowanych sprawach nie doszło do wystąpienia ani jednego przypadku wskazywanego jako przyczynę skreślenia art. 59a k.k., tj. wykupienia się od odpowiedzialności karnej przez osobę zamożną. Co więcej, zaobserwowano próby stosowania tego umorzenia przez organy procesowe w sytuacjach pozostających poza jego zakresem, w przypadku ścisłej wykładni uchylonego art. 59a k.k. Z przeprowadzonej analizy wynika, że organy procesowe stosujące to umorzenie w zasadzie nie korzystały z uprawnienia wynikającego z § 3 omawianego przepisu. Zaobserwowano także wyraźną aprobatę dla tej instytucji ze strony prokuratorów i sędziów sądów rejonowych i okręgowych tam, gdzie była ona stosowana¹⁰⁷.

Biorąc pod uwagę zarówno zalety, jak i wady umorzenia postępowania karnego na podstawie uchylonego art. 59a k.k., wydaje się, że odstąpienie od możliwości jego stosowania i uchylenie tego przepisu było zbyt radykalnym rozwiązaniem problemów z nim związanych. Odpowiedniejszym działaniem byłyby rewizja warunków korzystania z omawianej instytucji oraz ich modyfikacja.

Przede wszystkim zmiany powinny dążyć do usunięcia systemowych sprzeczności i dostrojenia zasad stosowania umorzenia postępowania na postawie uchylonego art. 59a k.k. do regulacji warunkowego umorzenia postępowania. Przepis ten wymagał również zmiany w zakresie zabezpieczenia interesów zarówno pokrzywdzonego, jak i sprawcy, oraz wzmocnienia ochrony dyrektywy trafnej reakcji karnej.

Z uwagi na liczne zarzuty kierowane pod adresem omawianej regulacji, słuszne byłoby ograniczenie możliwości jej stosowania zarówno pod względem przedmiotowym, jak i podmiotowym. Miałyby się ona odnosić wyłącznie do przestępstw zagrożonych karą pozbawienia wolności do lat 3 oraz do sprawców, którzy nie byli uprzednio karani za jakiegokolwiek przestępstwa umyślne. Natomiast przeciwnicy całkowitego pozbycia się omawianej regulacji wysnuwali postulat zaostżenia tych warunków wyłącznie do przestępstw nieumyślnych, a także braku możliwości skorzystania z niej przez sprawców, o których mowa w art. 64 i 65 k.k. W celu realizacji funkcji rzeczywistej dolegliwości penalnej, proponowano uwarunkowanie skuteczności tego umorzenia od wprowadzenia obowiązku świadczenia

¹⁰⁷ Wstępne wyniki prac swoich magistrantów w zakresie stosowania uchylonego art. 59a k.k. prof. dr. hab. P. Kardas zaprezentował podczas dyskusji przeprowadzonej w trakcie XIII Bielańskiego Kolokwium Karnistycznego, które odbyło się 30 maja 2016 r. w Warszawie. Cała praca ma zostać opublikowana na łamach „Czasopisma Prawa Karnego i Nauk Penalnych” jeszcze w roku 2016 <http://www.czpk.pl/index.php/wideo/bielanskie-kolokwium-karnistyczne> (data dostępu: 8.06.2016).

pieniężnego na cel wskazany przez sąd i w ustalonym przez niego terminie¹⁰⁸. Pojawiały się również głosy za zastąpieniem uchylonego art. 59a k.k. zbliżoną instytucją w ramach przepisów Kodeksu postępowania karnego, opartą na wzorcu niemieckim. W skrócie, proponowana regulacja miałaby polegać na tymczasowym odstąpieniu przez prokuratora od wniesienia skargi publicznej, za zgodą sądu i pokrzywdzonego, z jednoczesnym nałożeniem na sprawcę określonego obowiązku, pod warunkiem braku sprzeczności takiego działania z interesem publicznym, a także ze stopniem winy sprawcy. Dopiero wykonanie obowiązku w zakreślonym terminie skutkowałoby ostatecznym umorzeniem¹⁰⁹. Ponadto, należałoby wyraźnie zaznaczyć wymóg prowadzenia przez organy procesowe postępowania co najmniej w zakresie realizacji przez sprawcę znamion zarzucanego mu czynu, braku okoliczności wyłączających odpowiedzialność bądź podleganie karze, a także warunków predestynujących go do skorzystania z dobrodziejstwa umorzenia postępowania na podstawie uchylonego art. 59a k.k. Zasadnym wydawał się również postulat dopuszczenia możliwości stosowania tego umorzenia wyłącznie w przypadku skorzystania z mediacji lub przez dokonanie pojednania i związanej z nim kompensacji przed organem procesowym.

* * *

Redemption of proceeding under the Article 59a of the Criminal Code – bad regulation or wasted opportunity?

Summary: The subject of consideration is concerning the issue of the new provision included in the revoked article 59a of the Criminal Code. The solution implemented by the Act of 27 September 2013 was called 'restitution redemption' or 'compensatory redemption'. That regulation was introducing the possibility of redemption of proceeding due to some crimes at the request of a victim on the grounds of victim's reconciliation with the perpetrator and restitution. It was the response to the requirement of improvement and speeding up criminal proceedings. It also expressed the conception of the leading role of the victim's will besides reaction of the justice. Nevertheless, after only nine-month period of being in force article 59a of the Criminal Code was revoked, without being given the possibility of well evaluation of effect of its application. The article contains the short analysis of the

¹⁰⁸ *Uwagi do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 207, wersja projektu z dnia 27 stycznia 2016 r.), s. 28, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=207> (data dostępu: 8.06.2016 r.).*

¹⁰⁹ A. Sakowicz, *Opinia prawna na temat projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 207), s. 22–23.*

legal character and the prerequisites of this redemption. Moreover, the text includes review and evaluation of this regulation from the the Criminal Law Codification Committee's proposal to binding resolution. Furthermore, the paper assumes suggestions of substitutions which should be consider instead of rescission of this regulation.

Key words: art. 59a k.k., consensual process, discontinuance of the proceedings